

VIDES DIENA

Latvijas
vides
aizsardzības
fonds

Militārisms un dabas aizsardzība

Ādažu militārajā poligonā ir klajo virsāju un kāpu komplekss, kā arī īpaši aizsargājami dabas teritoriju - Natura 2000 vietu Ādaži.

Inga Melberga

ĀDAŽU poligons, kas aizņem gandrīz 8000 hektāru, lielās platībās pārkājas ar Eiropas nozīmes aizsargājamu dabas teritoriju - *Natura 2000* vietu Ādaži. Tajā sastopama neparasti liela sugu daudzveidība, kas salīdzināma pat ar Latvijas lielajiem nacionālajiem parkiem.

Valsts aizsardzības militāro objektu un iepirkumu centra Apsaimniekošanas departamenta Vides nodalas LIFE+ projekta vadītāja Laura Jukāme un ornitologs Viesturs Ķerus, kurš piedalās dabas aizsardzības plāna Ādaži izstrādē, Dienai stāsta, kā izlodas apvienot dabas aizsardzību un vienlaikus veikt militārās mācības šajā teritorijā.

Vieglī pielāgojas

Ādažu militārā poligona specifika ir klajo virsāju un kāpu komplekss, taču te sastopami arī īpaši aizsargājami salduņi, mežu un purvu biotopi. Lielākoties teritorijā ir no traucējumiem atkarīgs biotops, un bez militāro mācību procesa tas aizaugtu un pārvērstos par mežu. «Mūsdieni Eiropā, kur lielākajā daļā teritorijas daba izjūt milzīgu slodzi, ko rada intensīva lauksaimniecība, mežsaimniecība un blīva apdzīvotība, militārie poligoni ir kā dabas salīņas, kurās netiek lietota lauksaimniecības ķīmija, nenotiek intensīva mežsaimniecība un ārpus militārajām mācībām ir sastopams ļoti maz cilvēku,» skaidro L. Jukāme.

Militārās mācības ir process, pie kura sugām un biotopiem ir viegli pielāgoties, jo tās atgādina dabisku traucējumu, kam galvenokārt ir lokāla iedarbība, un rezultātā rodas daudzveidīgas dabas nišas. Turklat šajā laikā, kad dabiskā traucējuma ie-spējamība vidē ir samazināta līdz minimumam, militārājās mācībās notiek ošā sprizdināšana, izbraukāšana, ierakumu veidošana un dedzināšana, kas rodas pastarpināti, veido un uztur Latvijā retu ainavu - klajo virsāju, kas ir mājieta daudzām retām sugām, kuras citādās apstākļos mitināties nevarētu.

Putni un abinieki

Zajā vārnu mīt klajo virsāju platībā un ir kritiski apdraudēta putnu suga visā tās dzīves areālā. Latvijā ligzdo vairs tikai ap 20 zaļo vārnu pāru, turklāt visi šie pāri sastopami Garkalnes apkārtnē, tostarp

▲ TIPISKA Ādažu poligona ainava. Aizsargājamo ainavu apvidus Ādaži ir Natura 2000 teritorija kopš 2004. gada. Šī teritorija atzīta arī par putniem nozīmīgu vietu. levērojamā dabas daudzveidība un dažādas retās sugas tieši šajā teritorijā koncentrējušās militāro mācību radīto neparasto apstākļu un saimnieciskās darbības ierobežojumu ietekmē, liecina Valsts aizsardzības militāro objektu un iepirkumu centra informācija.

**Ārkārtīgi retās
zaļās vārnas
saglabāšanai
ainavu apvidū
izvietos būrus
ligzdošanai.
Laura Jukāme**

das ES aizsargājamas sugas kā rubenis, vakarlēpis, sila cīrulis, brūnā čakste. Poligonā un aizsargājamo ainavu apvidū Ādaži var novērot arī teju dabas brīnuma statusu ieguvušos putnus, kā pupuki, Latvijas mazāko pūciņi apdzīnu, reto meža balodi, lielo čaksti, trīspirkstu dzeni, mazo ērgli, ķiki, medni, mazo mušķerāju, ormanīti, purva piekūnu, melno stārķi un zilrīklīti, kā arī citus putnus.

Tā kā poligona vide ir pāsargāta no lauksaimniecības ķīmijas, tajā sastopami reti abinieki, piemēram, smilšu krupis un varžukrupis. Projekta LIFE+ ierakstītas to balsis zem ūdens, kas ir interesants materiāls klausītājiem un līdzeklis labākai šo sugu izplatības apzināšanai valstī. Klajās, tuksnesīgās ainavas iemīlojušas aizsargājamās sila ķirzakas un gludenās čūskas.

Poligonā novērojama arī liela retu augu un bezmugurkaulnieku daudzveidība, pie-

mēram, lielā skaitā zied citur samērā retās meža silpurenes, dižā jāngēlīte, jumstiņu gladiola, dažādas dzeguž-pirkstītes, retas staipeknīšu sugas, kā arī sastopama tikai ļoti tīros ezeros augošā, Latvijā ļoti retā Dortmana lobēlijā. No daudzajām bezmušgurkaulnieku sugām raksturīgākās aizsargājamās sugas poligonā ir raibspārnu smiltājsisenis, parkšķis, dažādu sugu krāšņvaboles, ES teritorijā ārkārtīgi retais skabiozu plavraibenis, kā arī Latvijas 2015. gada kukainis lielais mārsils zileniņš.

Ar dabiskām metodēm

«Galvenie iemesli, kāpēc nepieciešami apsaimniekošanas pasākumi - un plāns, kā tos veikt -, ir pakāpeniska biotopu degradācija. Drauds virsāju biotopiem ir traucējuma trūkums (pēdējās desmitgadēs mazinājusies militāro mācību intensitāte), tāpēc virsāju un virsāji ai-

zaug ar kokiem. Arī purvu biotopus apdraud aizaugsana ar kokiem, bet tam ir cits iemesls - savulaik veiktā meliorācija,» stāsta V. Ķerus.

No traucējumiem atkarīgajiem biotopiem, kā arī tos apdzīvojošajām sugām nepieciešams dabisks traucējums - ugunsgārni, vējgāzes, kukaiņu masveida uzbrukumi atsevišķām meža platībām, lielo zālēdāju baru pārvietošanās un citi dabiski procesi, kas mūsdienās ir ierobežoti un faktiski vairs nav sastopami. Militārās mācības šādus procesus savā veidā kompensē. Tomēr vietās, kur militārās mācības nav sniegušas vēlamo efektu, tādējādi lielais mārsils zileniņš.

Kontrolēta virsāju dedzināšana Ādažu poligonā notiek jau kopš 2009. gada un sniedz ļoti labus rezultātus - veidojas dabiska mozaīkveida ainava ar augu grupām, kērpju laukumiņiem un atklātām smiltīm, bezmugurkaulnieku daudzveidība, pa-

dod tūlītēju efektu - apaugums tiek novākts, virsājs nekavējoties sāk atjaunoties, no noplautajiem ceriem dzenot jaunas atvases. Minētās metodes ir ērti saimnieciski organizējamas, bet no dabas viedokļa nesasniedz vispilnīgāko efektu, jo aizaugsanas problēmu risina uz relativi neilgu laiku; viršu augi pēc plaušanas atjaunojas jau no esošajiem krūmiņiem jeb vegetatīvi - netiek veicināta jaunu sēklu dibšana. Efektivitātes ziņā, kā arī pēc būtības dabiskāku efektu nodrošina kontroliētā dedzināšana - galvenokārt virsājos, arī sausos priežu mežos - un augsnēs virskārtas norakšana.

Kontrolēta virsāju dedzināšana Ādažu poligonā notiek jau kopš 2009. gada un sniedz ļoti labus rezultātus - veidojas dabiska mozaīkveida ainava ar augu grupām, kērpju laukumiņiem un atklātām smiltīm, bezmugurkaulnieku daudzveidība, pa-

RUBRIKĀ VIDES DIENA

Dvarez nedēļā lasiet par vides politiku, dabai draudzīgu uzņēmējdarbību un citām līdzīgām tēmām. Aicinām vides ekspertus sūtīt savus viedokļus un novērojumus par īpaši aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanu un dažādām vides aizsardzības aktualitātēm uz e-pastu: magda.rieckstina@dienasmediji.lv

22

dzība var sadzīvot

argājami saldūdeņu, mežu un purvu biotopi

▲ POLIGONĀ un aizsargājamo ainavu apvidū Ādaži var ieraudzīt pat teju dabas brīnuma statusu ieguvušo putnu pupukā (attēlā).

FOTO - IEVA MĀRDEGA

sēklām, jo viršiem kā tipiskiem no traucējuma atkarīgiem augiem evolūcijas gaitā izveidojies pielāgojums un sēklas pastiprināti dīgst pēc karstuma sajūšanas. Pēc degšanas zeme bieži ir gandrīz kaila, un tas ir labākais brīdis, kad jaunajiem viršiem augt un attīstīties, tāpēc sēklām piemīt spēja just degšanu un pēc tās strauji attīstīties, lai ieņemtu nupat radušos brīvo nišu.

Ādažu poligonā plānots sākt vīrsāja atjaunošanu, arī norokot augsnies virskārtu. Tā ir citur Eiropā atzinību guvusi metode, ar kuru var iegūt ilgstošu efektu. Norokot augsnies virskārtu, no teritorijas tiek aizvēktas barības vielas, kas koncentrējas augsnies slānī un veicina teritorijas aizaugšanu. No traucējumiem atkarīgās sugas galvenokārt iemīlojušas ļoti nabadzīgas augsnes un cieš no pastiprinātās barības vielu nonākšanas vidē jeb eitrofikācijas (piemēram, lauksaimniecības dēļ), jo nav spējīgas konkurēt ar leknākiem augiem. Norokot augsnies virskārtu, tiek radīti klajā smilšu laukumi, kuros var ienākt nabadzīgo augšņu mīlotāji un patvērumu rast visi, kam kādā no dzīves posmiem nepieciešama klaja smilts. Dabiskā, no traucējumiem atkarīgā biotopa attīstība smiltājā var sākties no pašiem pamatiem, tāpēc salīdzinājumā ar citām metodēm paies ļoti ilgs laiks, līdz būs nepieciešama atkārtota iejaunkšanās, veicot apsaimniekošanu.

Plāns darbojas
Līdz pat 2017. gadam dabas

aizsardzības pasākumi aizsargājamo ainavu apvidū Ādaži, kurā lielāko daļu aizņem Ādažu poligons, notiek ar ES LIFE+ programmas atbalstu. LIFE+ projektā *Putni Ādažos* jeb *Īpaši aizsargājamo putnu sugu aizsardzības stāvokļa uzlabošana Natura 2000 teritorijā Ādaži* notiek dabiskās vides uzturēšana un atjaunošana, kā arī pētniecība, lai palīdzētu Eiropā retajām putnu sugām. Notiek dabas aizsardzības plāna izstrāde.

«Plāns pats par sevi nenodrošina neko. Tas ir tikai teritorijas izvērtējums un ieteicamo darbību apkopojums. Šim dokumentam nav juridiska spēka, un nekādus pieņākumus nevienam tas neuzliek. Juridisku spēku plāns iegūst tikai līdz ar teritorijas individuālajiem aizsardzības un izmantošanas noteikumiem, kas ir Ministru kabineta (MK) noteikumi. Šo noteikumu ieteicamais melnraksts plānā tiek iekļauts, bet, vai šis melnraksts top par reāliem noteikumiem, ir atkarīgs no Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas vēlmes iniciēt noteikumu izstrādes procesu un MK spējas par tiem vienoities,» skaidro V. Ķerus.

Ādažu militārajā teritorijā gan aizsardzības plāns tiek ištenots. Jauna plāna izstrāde bija nepieciešama galvenokārt tāpēc, ka kopš iepriekšējā dabas aizsardzības plāna izstrādes aizsargājamo ainavu apvidus Ādaži ir būtiski paplašināts un iekļauj jaunas teritorijas uz ziemeļiem un austrumiem no Ādaža L. Jukāme. ●

metri - tik augsts ir Līgatnes dabas taku skatu tornis, kas atvērts pēc atjaunošanas. No torna pārredzama apkārtne 20 km rādiusā, vēsta DAP.

Armijas mācības netraucē

Inga Melberga

Dažādi pētniecības darbi Ādažu teritorijā tiek veikti jau ilgu laiku. Viesturs Ķerus

individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu melnrakstu un nepieciešamo pasākumu sarakstu. Šī mērķa sasniegšanai tiek veikta iespējamī visaptveroša teritorijā sastopamo sugu un biotopu inventarizācija. Patlaban tā ir gandrīz pabeigta, bet daži no iesaistītajiem ekspertiem, konkrēti - putnu, mežu un saldūdeņu speciālisti, vēl turpina savus lauka darbus.

«Lai kompensētu militāro mācību traucējuma samazināšanos, lietā tiek liktas tādas pašas metodes, kādās izmantojam Ādažu poligonā, - ciršana, plaušana, dedzināšana, augsnes norakšana, spridzināšana, kā arī nelielu lokālu diķiņu veidošana abiniekus aizsardzībai, ganišana, ravēšana, dažādu struktūru būvēšana sīkspārnu vai citu vietējo mazo zīdītāju sugu vajadzībām. Liela uzmanība tiek pievērsta arī pareizai plānošanai, lai neradītu traucējumu vietās, kur tas dabai būtu bīstams,» skaidro Valsts aizsardzības militāro objektu un iepirkumu centra Apšaimniekošanas departamenta Vides nodalas LIFE+ projekta vadītāja Laura Jukāme. Ornitologs Viesturs Ķerus gan uzsvēr, ka dažādi pētniecības darbi Ādažu teritorijā tiek veikti jau ilgu laiku. Runājot tieši par dabas aizsardzības plānu, izpētes mērķis ir noteikt teritorijas funkcionālo zonējumu (katrā zonā ir atšķirīgas dabas aizsardzības prasības), izstrādāt

Prasības arī apkurei

Magda Riekstīna

VALDĪBA jūnijā apstiprinājusi virknī Latvijas būvnormatīvu, un to vidū ir arī būvnormatīvs, kas nosaka prasības dzīvojamo un publisko ēku apkurei un ventilācijai, informē Ekonomikas ministrija (EM).

Būvnormatīvs *Dzīvojamo un publisko ēku apkure un ventilācija* nosaka prasības, kādās jāievēro, projektējot un ierīkojot jaumbūvējamo, atjaunojamo un pārbūvējamo dzīvojamo un publisko ēku apkures, ventilācijas un gaisa kondicionēšanas sistēmas, izklāsta EM pārstāvē Elita Rubesa-Voravko un norāda, ka līdz šim spēkā esošie obligāti piemērojamie standarti tiek saglabāti. Apstiprināts arī būvnormatīvs, kas nosaka prasības, kuras jāievēro, projektējot jaumbūvējamas, atjaunojamas un pārbūvējamas publiskās būves, informē EM pārstāvē Evi- ta Urpena. ●